

IZTEGI - SOLAS

ANDEREAREN IZENAK EUSKERAZ

Aurrak, umeak, bai zoragarriak batez ere bi-iru urtekoak diranean. Alako aurtxoak dituten etxeetan ez dira palta anddereak, astotxoak, zalditxoak eta batez ere txakurtxoak; artilezko txakurtxoak, batzuek belarri aundiak dilindan, besteak belarri txikiak tente, begi aundi xamurrez ornuak, txuriak, beltzak, arreak, ille luzedunak, ille motxak, tankera guzietakoak. Egun zoragarritzko jostalluak egiten ditute, baña nik oietxek maiteen, anddereak, txakurrak eta astotxoak, ondo egiñak, bizi-biziak. Eta umeak, zer esanik ez, lilluraz gainezka begiratu oi ditute jostalluok naizta bigarren edo irugarren egunean jo ta bazterrera bota.

Anddere, lenbizikoz, orain lareun urteko Landucci'ren iztegian agertzen zaigu, baña beste izen batekin: *SEGUIA*. Jostailu ori beraz, oso da zaarra euskaldunen artean. Lareun urte lenagoko eta antxiñagoko gure aurtxoak etzeuden *segitxo* gabe. Baña gure arbaso alperrek ez zuten nai izan beren garaiko euskeraren aberastasunik liburu eta paper zarretan ustu ondorengoontzat. Ergelak alakoak! *Quos ego...!*

Landucci'ren *seguita* eta gaurko bizkaierazko *seina* gauza berbera dira eta aren garaian ere etzan orixe besterik eta gainera erderazko *poupée*, *muñeca*. Nolakoak ote ziran orduko segitxoak?

Aita Añibarrok, ez nizuke esango nun, *seinguren* dakar anddere, adierazteko. Baña nere uste kaxkarrean, Aita Añibarroren seingurentxo ori gure erriko San Antoniok besoetan daukana da, dudarik gabe, polita benetan eta guri-guria. Gaiñera San Antonio au Arantzazuko elizan luzaro bizi izandakoa da eta antxen ikusiko zuen Añibarrok. Gure San Antonioren seingurentxoa oso-oso da. Urtean bein kentzen zioten besoartetik, asteazken santuz, monumentua jartzera-

koan, eta Antonio deunaren besoetatik ietxi ala, sedazko tunikatxo bat ezarten zioten gure andre lotsor eta jainkozaleek aren osotasuna estaltzeko eta inguruan genbiltzan mutiko biurriek ez ikusteko. Ala cre nolarebait moldatzen giñan seingurenari tunikatxoaren barrera jasotzeko.

Seintxua ere esaten zaio Bizkaian anddereari, gaur egunean ez ain erabilia. *Andrakilla*; orixe da Bizkaian zabalen dabilen seintxuaren izena. Eta nolako andrakilla apañak!, *papa* ta *mama* esaten dutenak —aragizko andrakillatxoak baizik eztute euskeraz egiten—, biberoia artzen dutenak, oinez dabilzanak, ille-oriak, ille-beltzak, nik dakita! Olerkari batek *gizonkillak* sortu zituen, “edurrezko gizonkillak”. Aski ditugu andrakillak, neska naiz mutiko irudikoak izan, denak dira kunde gabeak eta.

Bermeon berriz —arri zaitzte!— PLAMIKIA esaten diote andrakilliari eta itz oi eztakar Azkuek bere Iztegi Nagosian. Nundik nora asmatu ote dute bermiotar xelebriok berba ori? Amaikatxotan galdetu izan diot nere buruari. Baiñan itzak oro beren jatorria dute eta onek ere bai. Bizpairu urte lenago argitaratu duten Emiliano de Arriaga'ren “LEXICON BILBAINO”-n arkitu nuen itz orren jatorria. Ustekabean, erbiak xalto! Ara zer dion Arriagak: FLAMENCA (c) Muñeca se llamaba antes de la era del cultiparlismo; ahora se dice *bébé*, o *bébé-jumeau* o *incassable*. (Loc) *Jugar a flamenquitas (a las muñecas)*. Orain argi dago ezta? Bai noski, baña neri kosta zitzaidan. Ia ia, Plautoren “Komerietara” joan nintzan plamika billa, aren “Bizki” aipatuen artean edo arkituko ote nuen. Eta ate-atean izan. Ikustekoak dira Bermeoko neskatotxuak euren plamikatxoakaz, aitatzok itxas-aldi luzeetan ibillita ekarritako plamikatxoak, txiliña baño alaiagoak.

Eibarrera orduko, prantsez kutsua dakar anddere izenak: KOPIÑA (Copine) eta Mutrikun ere bai: MARAMIA (madame). Anddere oiek nik eztitut ikusi, baña seguru asko eztira gure baserrietako lastoz beteriko galtzerdi zarrekin egindako *andrakoak* bezelakoak izango, Paris'ko madama ederrak lakoak baizik.

Bein Lapurdira ezkerro PANPINAK agiri zaizkigu nun-naitik, polit, airos eta pinpiriñak. Eta pinpirin au ere, ez ote andderearen izena? Gure errian andrakilla bezelako neskatilla bati “mamazela” esaten genion (mademoiselle alegia) baña etzitzaion bat ere atsegin izengoiti ori. Anddere izan nai ez or nunbait.

Orra billi ibilli gabe batu al izan ditudan anderearen izenak. Beste asko ere izango dira gure zokoetan aztuta edo erdi aztuta beintzat. Denak bildu bear genituke aur-iztegi polit bat egin al izateko, jolas eta anddere, danak naste.

Eta bukatzeko, onatx nik dakidan erri batean abesten dituten bertsu politak. Musika ezta gurea, alemandar lied baten antzekoa da eta itzak Errenteria'tar Gorgonio idazle pifia zanarenak:

Bera maitatziarren
biotz-biotzetik;
Aitak ekarriko dit
neri Bilbotik:
Andrakilla mardo
txorta luzia,
begi ederrak eta
apain jantzia.
Erabiliko dot
esku-ganean
aitak neu erabilten
naben antzean

ITAR S.

